

»Normativizem« v preprečevanju odklonskosti

Janez Pečar*

V zadnjih dveh desetletjih so se po svetu, in ne le pri nas, močno razširila različna teoretična in praktična prizadevanja za preprečevanje odklonskosti. Preprečevanje v določenem pomenu lahko štejejo tudi kot nadomestilo za represijo, vsaj takrat, ko onemogoča nastanek kaznive posledice, ker v bistvu zamenja prisilo, ki bi morala nastopiti, če bi do te posledice prišlo.

Naša »družbena samozaščita« je lahko v marsičem taka, vsaj kolikor zadeva zatiranje in omejevanje kaznivih dejanj s kriminalno politiko v najširšem, oziroma preprečevanjem odklonskosti v ožjem smislu. Čeravno je dosti širša, sicer ideološko in politično utemeljena, je strokovno na splošno neizdelana oziroma na začetku poti.

Kolikor »kriminalna prevencija« zadeva strokovnost, se je ob tej priložnosti lotevamo z zornega kota njene normativne urejenosti. Ta je še, kot vse drugo, kar je v zvezi z znanjem, dokaj šibka. Zdi pa se pomembna kot okvir za vsebinsko dejavnost, ki se ne more razvijati samo na podlagi nekaj določb in z neinventivnim ponavljanjem zapovedi v pravnih aktih državnih in samoupravnih subjektov. Razmišljanje o tem je lahko koristno iz dveh razlogov:

— ker preprečevanje odklonskosti poznamo že dolgo časa, z njegovo politizacijo v naši družbi pa smo začeli komaj z letom 1965, in

— ker je kot dejavnost s pravnoformalnega gledišča ne obravnavamo z ustrezno pozornostjo, kajti prvo kot drugo je močno zanemarjeno.

Oboje, preprečevanje in normativizem pa imata vsaj za naš namen dosti skupnega.

Preprečevati (preventiva) odklonskost (tudi lahko družbena samozaščita na tem področju) pomeni z različnimi sredstvi¹ onemogočati storilec delati kazniva dejanja — najpreprosteje povedano. To onemogočanje pa najbrž ne more potekati in se razvijati, kakor kdo hoče in kolikor hoče in proti komur koli, marveč morajo zanj verjetno obstajati neka pravila. Če jih ni, jih je treba izdelati. To se pravi s pravnimi normami (ki jih je že nasploh preveč, tako da ob pojavu inflacije norm govorimo s splošnim negotovanjem, kritičnostjo in nezadovoljstvom) naj bi tudi tu prišlo do zaželjenega stanja, seveda skladno z drugimi prizadevanji.

V zadnjem času dosti slišimo o normativizmu. Za kaj sploh gre? Normativizem je proces, ko je norm preveč, ko so si druga drugi v naporu in jih ni mogoče več obvladovati, zato se o njih vzbuja vtis zavrženosti, nesprejemanja in splošnega odklanjanja.² Normativizem se začne razumevati kot normalnim razmeram nasprotujoč pojav, ki ustvarja nasprotovanje celo tam, kjer bi bile norme potrebne, pa jih ni.

Tako **področje, kjer norm ni, je nedvomno tudi kriminalna prevencija** in sploh preprečevanje odklonskosti. Kajti vsako preprečevanje ima različne posledice. Te so poklicne, strokovne, pravne, politične in še kakšne druge in ker ima namen vzdrževati določeno disciplino, bodisi samoupravno bodisi državno (v naših razmerah), se je treba zavedati teh posledic in z njimi ustrezno ravnati tako, da ne bodo z ukrepanjem nastale še hujše od tistih, ki so jih izzvale. To je vsekakor temeljna premisa tega razmišljanja o tovrstnem normativizmu, ki ga načenjamo kot enega izmed mnogih področij. Ta, o katerem pišemo, ima tako kot drugi svoje družbene, gospodarske, politične in sociokulturne temelje, ki jih gre upoštevati. Zato bi tudi prevencija odklonskosti morala biti vsebovana v načrtih prihodnosti, skladno z razvojem na drugih področjih. Toda ta vprašanja so preskromna in dokaj mimogrede skupaj s SLO in DS obsežena v dosedanjih političnih in drugih dokumentih.

Tovrstne problematike se lotevamo kritično in skladno z vabilom na ustvarjalnejše³ razvijanje znanja o omejevanju odklonskosti, ki ga politični dokumenti čestokrat omenjajo kot politično nalogo. Poleg tega poudarka pa ne gre prezreti strokovnosti in znanstvenoraziskovalnega lotevanja preventive. Norme pa naj onemogočajo morebitne nezakonitosti, ki bi lahko nastajale zaradi neustreznih preprečevalnih ukrepov. **Političnosti v zatiranju odklonskosti je že doslej dovolj, pogrešamo pa znanje in strokovnost.**

1. Norme — sredstvo za mobilizacijo?

Pravne norme imajo različne vloge. Ne da bi v teoretičnem smislu razpravljali o njih na splošno, gre vendarle, zlasti pri obravnavanju

* Janez Pečar, dipl. pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ Alderson, s. 211.

² Glej npr. Trbojevič, s. 24 in drugi.

³ Glej: Izhodišča za pripravo 13. kongresa ZKJ, Komunist 2/8 1985, Dokumenti ZKJ, s. 32.

odklonskosti v človeškem vedenju, omeniti njihov pomen pri določanju položaja posameznika — storilca kaznivega dejanja, organov, ki se s tem ukvarjajo, razmerij med njimi, da sploh ne načenjamo organizacije delovanja, ukrepanja, urejanja kakšnih posebnih vprašanj itd.

Če so norme v represiji uporabljane že od nekdanj (kajti že nekaj tisočletij skupine, ki imajo moč v družbi, sankcionirajo ravnanja, ki se jim zde nevarna, in preganjajo ljudi, ki so storili kaj nezaželenega), sedaj zlasti v zadnjih desetletjih nastaja nov položaj. **S preprečevanjem odklonskega vedenja in sploh z nerepresivnim reševanjem vedenjskih konfliktov se pojavlja potreba po pravnem urejanju razmerij**, ki nastajajo ob neprisilnem reševanju takšnih dogodkov ali stanj ljudi, ki šele bodo pripeljali do kaznive posledice.

Nastaja torej vprašanje, **kaj z normami v preprečevalni dejavnosti**, ali bolje povedano, ali sploh **potrebujemo pravo za stanja »ante delictum«**? Ali se v tem pogledu vzorovati po represiji, ki resda sledi »post delictum«, pa je v prevenciji vendarle lahko dosti takih položajev, ki bi jih sčasoma morali urejati normativno? Kaj je sploh v kriminalnopreventivnem pogledu tisto, kar kliče po morebitnem sankcioniranju itd.? Nenazadnje pa, ali preprečevalna dejavnost, zlasti pri omejevanju odklonskega vedenja, potrebuje pravo in če ga, kakšno in do kam? Kdo naj ureja preprečevanje in zakaj?

Že od vsega začetka mora biti jasno, da norm najbrž ne bi potrebovali, če ne bi bilo zapletov med ljudmi in institucijami, če ne bi bilo različnih interesov, če bi vsi enako mislili, če bi imeli vsi enake položaje itd., in nazadnje, če nikogar ne bi bilo treba prisiljevati v nekaj, česar sicer ne sprejema. To je toliko bolj pomembno v družbenopolitičnih razmerah, v katerih posamezne dejavnosti (npr. družbena samozaščita) razglašamo kot »pravico in dolžnost«. Kajti če je nekaj za nekoga pravica, jo drugi lahko krši, in če je za nekoga nekaj dolžnost, se kdo drugi lahko nanjo »požvižga« in v obeh primerih je treba nekaj storiti za zavarovanje ali doseganje zaželenega. Verjetno ne gre gojiti tolikšnega optimizma, da bi vse teklo samo po sebi, zgolj zaradi želja, in **poslušnost ni**, kot vemo, **immanentna samoupravnemu socializmu**. Zatorej stojimo pred nujno predpisovati, določati, normirati, regulirati in sankcionirati prenekatera področja, za katera smo še pred kratkim pričakovali, da bi lahko zlasti v prepreče-

valnem delovanju ostala brez norm, kot strokovno, politično in sploh kot človeško zavestno delovanje.

Toda ne, dejanskost je pokazala, da **potrebujemo čedalje več norm**, tudi na področjih, za katera menimo, da niso represivna, in četudi navadno ne groze s kaznimi, ne vzbujajo videza prostovoljnosti, marveč vedno kaj naročajo in obvezujejo. Od tod vprašanje, koliko časa še in kaj sploh pričakovati od takšnega reglementiranja, čeprav navidezno na neprisilnih področjih. Pri tem bi razločevali dve vrsti norm: eksterne in interne oziroma državne in samoupravne. Le-te za kriminalnopreventivne dejavnosti, čeprav na splošno individualizirano, v glavnem **urejajo organizacijo in institucionalizacijo »samozaščite«** na družbeni oziroma kolektivni ravni, ne pa toliko na individualni. **Nalagajo dolžnosti kot pravico**, ne da bi podrobneje urejale posebnosti na posameznih področjih, da bi vedeli, kaj delati in koliko ter **da ne bi prišlo do ogrožanja pravic na eni in kršitev obveznosti na drugi strani**.

Zato se vsaj za zdaj še te **norme pojavljajo** kot nekakšno sredstvo za mobilizacijo, spremljajo pa jih precejšnja političnopropropagandna prizadevanja kot nekakšna ideologizacija in politizacija družbene samozaščite. Ker pa je vse skupaj dokaj neskladno z gospodarskopoličnim pričakovanjem v Jugoslaviji, se prav v tej konfliktnosti kaže nemoč prizadevanj, še posebej, ko se besede razločujejo od dejanj.

Ta normativnopreventivni koncept se je torej že v mobilizacijskem smislu pokazal kot ne dovolj učinkovit, kljub temu da ga političnodoktrinarno podpirajo vsa razpoložljiva sredstva. To pa predvsem zato, ker je ostal na določeni organizacijsko-institucionalni ravni, nezadostno prežet s strokovnostjo in ker se ukvarja s splošnimi vprašanji, ni zajel posameznosti ne v pomenu zasebnosti ne v smislu obrambe skupnosti. To pa je bistveno. S tem pa so tudi **norme ostale pretežno na ravni zapisanosti** in kot zapoved za organiziranje, manj ali pa nič kot navodilo za ravnanje.

2. Dopolnjevanje represivne s preventivno kontrolo

Pri nas smo **razvili močno politizirano prizadevanje za uvajanje kontrolizacije** z najširšim sodelovanjem vseh nosilcev tako imenovane

družbene samozaščite. S tem se želi doseči predvsem naslednje:

— ob pretežno represivnih mehanizmih države naj se s posameznimi nadzorovalnimi nalogami ukvarjajo tudi drugi subjekti;

— čim več organizmov naj bi delovalo pri nadzоровanju vedenja, tem manj naj bi bilo možnosti za odklonskost;

— odklonskosti naj ne bi reševali šele potem, ko je že tu, marveč že prej, še preden je nastala. To pomeni, več sil naj bi vlagali v preprečevanje kot v poboljševanje oziroma kaznovanje;

— prenašanje posameznih kontrolnih vlog se šteje za deetatizacijo, podružbljanje, demokratizacijo in humanizacijo;

— na ta način naj bi z države čim več »kontrolizacije« polagoma prehajalo na samoupravne kontrolne mehanizme, ki bi problematiko odklonskosti reševali neposredno tam, kjer se pojavlja, in to čim bolj neposredno, takoj, še v nastajanju, in čim manj odtujeno itd.

Čeprav po svetu čedalje bolj poglobljeno poskušajo uresničevati nadzorstvo z udeležbo javnosti, je naša ureditev res posebna, vsaj v svoji ideološkosti in političnosti, čeravno po strokovnosti zaostaja za marsičem, kar drugod že zdavnaj delajo. Toda to je drugo vprašanje, s katerim se tu ne ukvarjamo.

Zasnova naše »kontrolizacije« kaže zlasti dvoje:

— po eni strani je represivno delovanje državnih mehanizmov kontrole pravno urejeno. Določene so pravice in dolžnosti vseh, ki se kakorkoli vpletajo v obravnavanje odklonskih pojavov »post festum«, in nenazadnje vemo, kaj se sme delati oziroma kaj je prepovedano;

— po drugi strani pa so samoupravni nadzorni organi katerekoli vrste, ki naj bi pretežno delovali preprečevalno, vsaj za zdaj še, prepuščeni stihijnosti, splošnemu diletantizmu in nepoklicnosti. Delujejo na vseh tistih področjih, na katerih se po posledici pojavov uveljavlja država. Le da to počno laično, pravnoformalno neurejeno, prepuščeno občutkom za mero (ali pa ne) in odvisno od presoje posameznikov in skupin, ali se sploh ukvarjati s posameznim pojavom in njegovim nosilcem.

Skratka, nastaja položaj, v katerem ni (dovolj) jasno, kako naj preprečevalni dejavniki ravnaajo v vseh tistih primerih in pri vseh tistih ljudeh, za katere domnevamo (prognoza), da bodo povzročili kaznivo posledico, če ne bo ne-

koga, ki bi jim to preprečil. To »preprečevanje« pa ima lahko politična, ideološka, strokovna, poklicna, kulturnovzgojna, moralna (celo verskoreligiozna) in še kakšna druga sredstva, toda ne (oz. sploh ne) **pravna oziroma normativna**.

Pri tem sploh ne bi trdili, da pravnoformalna neurejenost onemogoča uspešnejše preprečevalno nadzоровanje, od katerega si toliko obetamo, ker so zato potrebne še druge ugodne razmere, predvsem na strani ljudi (nadzorovalcev). Gotovo pa je to eden izmed razlogov, da stvari ne teko, kot bi morale. Res je **preprečevalna kontrola izvenpravna, nestrokovna, laična in nepoklicna**, toda kažejo se tendence, da bo to čedalje manj, čim več kontrolnih dejavnosti bo država prepuščala nedržavnim mehanizmom nadzоровanja.

Nedvomno se s povečano in poudarjeno preprečevalnostjo, poleg represije, razširja obseg kontrolizacije. **Povečana »kontrolizacija« pa terja več norm tudi na preprečevalnem področju**. In to norm, ne le za ravnanja, ki so potrebna pozornosti, marveč tudi za njihovo obravnavanje. Kajti odmiranje države na eni strani (kar se sploh še ne dogaja) pomeni oživljanje (normiranje in sankcioniranje) samoupravne kontrolizacije na drugi, sicer bi prišlo do samovolje in brezpravnosti, resda na posameznih manj pomembnih oziroma morebiti obrobni področjih človeškega življenja, pa vendarle.

Demonopolizacija državnih kontrolnih mehanizmov zahteva torej ustrezno obravnavanje, pripravljenost in **usposobljenost nedržavnih** (to je samoupravnih). Kajti kontrola vedno pomeni spreminjanje, usmerjanje in neredko tudi kaznovanje. In če naj pride do zoževanja represije, preprečevanja ne gre pustiti brez sredstev.

3. Juridizacija — antijuridizacija

Razmišljanje, koliko človeškega vedenja in ravnanja spraviti pod norme in koliko ga pustiti izven njih, ni tako nepomembno. Kajti tudi tisto, kar urejamo s pravno obvezujočimi normami, lahko na koncu koncev obvladujemo s kakšnimi drugimi pravili obnašanja, ki jih ponavadi imenujemo: morala, etika, bonton, navade, rituali in še kako drugače. To pa lahko pomeni, da se ob zaostrovanju »kontrolizacije« ali ob poudarjanju kakega vedenja posamezne vedenjske oblike iz pravno neobseženega področja prenašajo v sankcionirana. Nasprotni procesi

so zelo redki, kar pomeni, da je čedalje večji obseg vedenja urejen normativno in da se ureja oziroma nadzoruje z grožnjo in prisiljevanjem, skratka, neprostoovoljno. Vedenje torej čedalje pogosteje juridiziramo, hkrati ko je seveda treba priznati, da nas različne preprečevalne dejavnosti nehoti spominjajo na antijuridizacijo, če ne na dejuridizacijo kakšnih vprašanj, zlasti tistih, ki bi jih radi reševali kar v pomenu »common sense«, da se ne bi vezali s pravom.

Toda vsako delovanje, tudi preprečevalne narave, na katerem koli področju lahko zadeva na pravice drugih. Različne službe, stroke, poklici in dejavnosti pa pri preventivi izvršujejo prenekatera opravila nasproti ljudem, z ljudmi in za ljudi po pravilih stroke, po napotilih raznih metod in sugestij raznih znanstvenih in strokovnih spoznanj, ki so primerna ali uporabna. Razne dejavnosti pa se tako ali drugače povezujejo z ocenjevanjem, nadzorovanjem in spreminjanjem človeškega vedenja. S tem pa niso vsi zadovoljni, ker lahko posega v njihovo osebnost, svobodo, zasebnost, v razmerja z drugimi, če ne kar v njihovo fizično integriteto.

Od tod vprašanje, kje so meje prevencije, s katero posegamo v razmerja ljudi brez ustreznih norm? Do kam urejati »nerepresivnost« nasproti vedenju s pravom, da ne bo preveč norm? Ali je še zakonito posegati v pravice drugih na področjih, ki sploh niso ali niso zadostno urejena, pa se posameznik vendarle čuti ogrožen, prizadet, nezavarovan itd., kadar nasproti njemu izvajajo kakšne »preddeliktualne« ukrepe: od opozarjanja, svetovanja, pomoči, do kakšnega fizičnega prisiljevanja, na katerega naletimo ob raznih priložnostih in za različne namene, ki so po svoji naravi lahko pozitivni, le sredstva so vprašljiva in izvajalci nepristojni itd.

Dejuridizacija se je začela že z gibanjem družbenega varstva, ki želi čim manj represivnega ukrepanja nasproti deviantom in vpeljati nesankcionirane vidike obravnavanja storilcev kaznivih dejanj. Z antijuridizacijo je vpeljan proces kritičnega presojanja umestnosti velikega števila norm tudi pri nas v zadnjem času, ko ugotavljajo, da je norm toliko, da jih ni mogoče uresničevati. Da postaja položaj v resnici konflikten, pa kaže to, da imamo čedalje več norm in da so zahteve po njihovem zmanjševanju čedalje ostrejšje. Oba procesa, juridizacija in antijuridizacija, obstajata drug ob drugem in kažeta, da ni rešitve.

Hkrati ko na primer skušajo ne toliko dejuridizirati družbeno manj nevarne prestopke in jih obravnavati izvensodno (npr. diversion) in sploh npr. pri mladih doseči, da bi bilo manj kazensko preganjanih, se po drugi strani že pojavlja potreba po juridizaciji preprečevanja, in to predvsem v organizacijskem in institucionalnem smislu, ne pa še v pomenu normiranja dejanskih stanj, ki terjajo ustrezno pozornost.

Toda kateri koli storilec katerega koli kaznivega dejanja mora najprej spoznati priložnost zanj, se pripraviti in ga začeti izvrševati.⁴ Med eno in drugo fazo lahko mine dosti časa. Ta čas pa je primeren za preprečevalno posredovanje. Če tako gledamo na preddeliktne intervencije kogar koli (bodisi državnih, bodisi samoupravnih kontrolnih mehanizmov), se vprašamo, kako se je mogoče vpletati vanje? Ali ne bo treba tudi to plat delovanja juridizirati oziroma urediti s pravnimi normami, tako zaradi določitve kakšnih pristojnosti kot zaradi predpisovanja postopkov? Gre torej za pooblastila, kako in kaj delati po eni strani, kot za pravico biti obvarovan pred sumničanjem, diagnosticiranjem in prognoziranjem.

Ali potemtakem kriminalna prevencija (navarvana ne toliko k varstvu reči, marveč k obravnavanju ljudi) lahko obstaja »kot neformalna vloga nebirokratičnega nadzorstva navadnih državljanov v smislu njihovih vsakdajšnjih dejavnosti«,⁵ ki jih izvajajo, misleč, da delujejo preprečevalno. Ideološkost in političnost preprečevanja na to ne dajeja odgovorov, tudi posamezne stroke ne. Zato se velja ob tem zamisliti. Tudi preprečevanje ne more biti čisto samovoljno in stihijino delovanje. Ali naj tudi tu udeleženci na katerikoli strani vstopajo v ustrezna pravna razmerja? Ali kaže juridizirati tudi prevencijo?

4. Institucionalizacija (preprečevanja)

Politični organi pri nas ugotavljajo, da smo na nekaterih področjih, ki segajo v preprečevanja odklonskosti, z institucionalizacijo dosegli znatne uspehe,⁶ medtem ko dejavnosti v vsebinskem pomenu močno zaostajajo ali sploh niso vidne. Drugače povedano bi to po-

⁴ Willmer, s. 36.

⁵ Boostrom/Henderson, s. 24.

⁶ Glej npr. Aleksovski, s. 68, še posebej pa v Izhodišča za pripravo 13. kongresa ZKJ, Komunist 2/8 1985, Dokumenti ZKJ, s. 31.

menilo, da najrazličnejše institucije (vštevši komiteje za SLO in DS) ostajajo nedejavne ali pa so neuspešne. Predvsem pa nekatere institucije, zlasti na kriminalnopolitičnem področju, ali ne delajo, ali pa ne vedo, kaj in kako delati.

Institucionalizacija je pri nas zlasti v »družbeni samozaščiti« dosegla očiten razmah. Zelo zavzeto smo se ukvarjali s postavljanjem raznih organov in s kadrovske zasedbe le-teh, kjerkoli je bilo ali sploh ni bilo treba. Ta institucionalizacija je tako razširjena, da je ponekod postavljena celo tam, kjer ni kaj braniti in kaj varovati (gl. npr. predpise SIS).

Verjetno smo pričakovali, da bomo s **formalno institucionalizacijo** reševali tudi vsebinska vprašanja in učinkovitost mehanizmov, ki smo se jih lotevali postavljati. Premalo ali sploh ne pa se nismo zavedali, da je institucionalizacija v bistvu birokratizacija razmerij med ljudmi. To pa je pravo nasprotje od tistega, kar je bilo zaželeno. Zato se kaže, da s **hipertrofijo institucij** in ustanovljenih preprečevalnih mehanizmov raznih vrst še zdaleč nismo dosegli ne le pričakovanih sprememb v družbi nasploh in v vedenju ljudi, še posebej namreč nismo uspeli ustrezno zavarovati niti družbenega premoženja kot stvari.

Veliko institucij pa je zaradi varstva stvari, kar je še najlažje v preventivi, kajti vse drugo, kar zadeva ljudi, je dosti težje, nepredvidljivo, podrejeno emocijam, spremembam in odvisno od neštetihih neznank. Najlažje je varovati reči, toda še to, kljub različnim strokovnim službam samoupravnih dejavnikov in poleg represivnih organov, ne poteka zadovoljivo (megalomanske tatvine, požari celih tovarn, veliko število »izgubarjev«, malomarno upravljanje družbenega premoženja itd.).

Za naš namen bi lahko razdelili ves kriminal v dve glavni skupini, in sicer:

— dejanja, ki ogrožajo celoto oziroma vse (družbo), in

— vse tisto, kar škoduje posamezniku, čisto individualno.

Za prvo smo se z institucionalizacijo res trudili, ne le organizacijsko, kadrovske, ampak tudi pravno. Pri drugem pa smo zelo popustili, kolikor nismo celo področje varstva zasebnika s preprečevalno dejavnostjo pustili vnemar oziroma stihiji (razen o cestnem prometu). Bolje rečeno, izredno smo ideologizirali »družbeno samozaščito«, medtem ko smo »individualno« prepuščali vsakomur posebej.

Morda smo prav s tem celoten razvoj preprečevalnosti postavili na glavo, kajti politizirali in normirali smo varstvo tistega, kar je **naše**, opustili pa smo zaščito tistega, kar je **moje**. Sedaj je težko reči, ali bi bila zavest nas ljudi glede varovanja in negovanja tistega, kar je družbeno boljše, če bi od vsega začetka postavljali v ospredje tudi tisto, kar je moje, hkrati s tistim, kar je družbeno (ne glede na varstvo vrednot). Dejstvo je, da smo **na posameznika pretežno pozabili** in zanj skoraj nismo ničesar institucionalizirali, kar bi mu pomagalo ozaveščati tudi tisto, za kar naj bi skrbel, če je družbeno. Toliko, kar zadeva reči.

Sicer pa smo ljudje hkrati objekt, kakor tudi subjekt preprečevanja (nadzorovanja). Večinoma se pojavljamo v obeh vlogah, pri čemer je ena manj hvaležna kot druga. Toda verjetno smo bolj uspeli tam, kjer je posameznik subjekt preprečevanja, in sicer predvsem z institucionalizacijo dejavnosti in, kot kaže, se bolj zadovoljujemo z njo kot z dejanskostjo. Ta pa res ni rožnata. Če smo v preprečevanju sploh kje uspeli, smo predvsem pri obrobni vprašanji, in sicer tam, kjer preprečujemo morebitne majhne škode, ogromne izgube, velikanski kriminal in vse drugo pa so nam uhajali skozi sita, kljub razpredeni institucionalizaciji (bodisi samoupravni, bodisi državni) in organizaciji.

S tem, da nismo znali pritegniti posameznika kot zasebnega preprečevalnega dejavnika, smo zanemarili »samokontrolo« kot **motivacijo za splošno previdnost pred nevarnostjo** pred čemer koli in komur koli. Kajti »samokontrola predpostavlja in zahteva visoko stopnjo razvite zavesti, discipline in odgovornosti...«⁷ vsakogar in povsod. Morda bi z zasebniško previdnostjo obogatili in razvijali kolektivno in družbeno. Tako pa smo prišli tja, kjer smo. Imamo dosti institucij in norm, pa malo uspehov.

5. Uniformnost normiranja

Bližnja preteklost je pokazala, da so bila nekatera vprašanja samozaščitnega delovanja normirana na hitro, površno in brez ustreznega znanja. Bolj se je gledalo na obliko kot na vsebino. Tudi ni dovolj razumljivo, zakaj se je s pravno formalnim urejanjem tega, če smemo tako reči, varnostnega področja tako mudilo.

⁷ Hrnjaz, s. 78.

Vemo le, da so se po načelnih političnih smernicah (ki jim ideološko in socialno psihološko ni kaj očitati) nekateri državni mehanizmi z vso vnemo zagnali na pravno in organizacijsko koncipiranje predvsem določenega dela varnosti, medtem ko so nekateri drugi vidiki močno zastajali.

Samozaščitnost v »kriminalni prevenciji« se je najprej in dokaj odgovorno začela razvijati in urejati v sferi političnosti in na področju tovrstnega vedenja, morda tudi pod vtisi nekaterih dogodkov v svetu. In čeprav se je to gibanje kasneje prepustilo drugim državnim mehanizmom, je treba poudariti, da je **prava kriminalna prevencija** v delu in prizadevanjih državnih organov kot posebnih strokovnih služb **vedno ostajala nekako v ozadju**. V tem smislu so dosti bolj poudarjali manj otipljivo in politično ogrožanje kot kakšno drugo. Ves čas se bojazen za varnost družbe postavlja pred varnostjo posameznika, čeprav se tudi ta ne zanemarja.

Morda je s tega zornega kota razumljivo, da so se z normiranjem lotevali organizacije in institucionalizacije predvsem v skrbi za družbo in ne toliko za zasebnika. In ker je to že od vsega začetka potekalo nekako kampanjsko, razmeroma hitro in ker preprečevanje dotlej ni bilo nikoli (razen izjem) posebna skrb pobudnikov (ker so se z njo začeli ukvarjati državni represivni mehanizmi), je bilo **samoreguliranje prevencije dokaj neinventivno, strokovno slabo pripravljeno, pretežno uniformno** in nasploh pomanjkljivo.

Značilno za ta normativizem je vsesplošno prepisovanje ureditve drug od drugega in vnašanje tovrstnih določb tudi v predpise organizacij, za katere bi marsikdaj sploh težko priznali, da jih res potrebujejo. Zato je nastala **inflacija norm o nekakšni zaščitni organiziranosti**, sila podobnih druga drugi (glej npr. ustrezne določbe v statutih občin, v predpisih SIS, TOZD).

Toda če bi se vprašali, **koliko je ta »normativizem« prispeval k ustreznejši zavesti ljudi**, da bi bila boljša, kot če tovrstne poplave določb o nekakšnem samovarovanju ne bi bilo, bi le izjemoma lahko potrdili tudi to domnevo. Z izjemnim razočaranjem je potrebno ugotoviti, da so vse težave, ki jih imamo, prav iz tega časa masovnega družbenosamozaščitnega normativizma. Kaj lahko to pomeni?

Najprej je gotovo to, da uniformnost organizacije in institucionalizacije nič ne pomeni, kljub temu, da političnopsihološke propagande ni manjkalo.

Obojega je bilo ves čas toliko in preveč, med seboj zelo podobno in neprilagojeno razmeram konkretnih okolij, da je lahko marsikdo mislil, da to ne velja zanj, marveč za druge, ker ga tisto, kar smo mu ponujali, ni prizadevalo (vsaj očitno ne).

Zato so šla vsa prizadevanja, ki jih ni (bilo) malo, dokaj **v razkorak s percepcijo smotrnosti samovarovanja in prevencije** že pri najpreprostejših vprašanjih, kot so npr. varstvo družbenega premoženja, poštenost in odgovornost na delovnem mestu, delavnost, uspešnost, rentabilnost, varčnost, enotnost jugoslovanskih narodov itd. Čas, ko so postajale temeljne vrednote jugoslovanske družbe najbolj ogrožene, sovпада z obdobjem pospešenega normativizma in vplivanja na samozaščitnost. Toda kaj iz tega sklepate?

Morda bi morali vse skupaj zastaviti drugače, ker storjeno ni dovolj vplivalo na vedenje ljudi ne kriminalnopreventivno, ne politično, ne gospodarsko in ne kako drugače, saj **govorimo o splošni krizi na vseh ključnih področjih**. Morda so (bila) pričakovanja prevelika, tako da jim ljudje nismo sledili. Kaj pa, če smo zaradi budnosti odkrivali več nevarnosti, ki jih ne bi bilo toliko, če bi bilo manj pozornosti? Ali so lahko napravili napake mehanizmi, ki smo jim prepuščali ureditev samozaščitnosti, ker so se preveč zgledovali po tistem, kar so vajeni delati? V čem je sploh razkorak med siceršnjim sprejemanjem in pristajanjem na ureditev in njenim neupoštevanjem in neuresničevanjem v praksi, tako v vlogi objekta kot v vlogi subjekta in še v marsičem drugem, dosti globljem od tega, o čemer razpravljamo. Vse to in še veliko drugega ostaja predmet raziskovanja v prihodnosti. Gotovo je le, da uniformnost normiranja prenekaterih področij prevencije ni prinesla vidnih sprememb za tovrstno »kontrolizacijo«.

6. Ne(koordinacija)

V svetu so že s poskusi dokazali, da je preprečevanje neuspešno, če je lokalizirano in če se ne izvaja na širšem območju in s sodelovanjem najrazličnejših dejavnikov. Hkrati pa so tudi spoznali, da je za to potrebna pestra, pri-

marna, sekundarna in terciarna prevencija. Pri nas smo opravili le posamezne akcije, zlasti pri omejevanju mladoletniškega prestopništva, in ugotovili na splošno, da je **preprečevanje odklonskosti vse prej kot preprosto vprašanje**. Ne le, da ni dovolj denarja, zmanjkuje tudi pripravljenosti in moči. Kar ni tako nepomembno, pa je to, da se pri tem vedno trči na kakšno institucijo, ki se čuti ogrožena s svojo odgovornostjo, čeprav dotlej ni napravila ničesar. Toda če ne za drugega, se zboji za svoj sloves zaradi tistih, ki so jo postavili in so višji od nje. **Problem koordinacije pa je ključno vprašanje** pri kateremkoli skrupnem delovanju več mehanizmov. Zlasti pri prevenciji je težko doseči celovito teritorialno sodelovanje.

S samim normativizmom,⁸ institucionalizacijo in organiziranjem ni mogoče pričakovati pravih rezultatov in pri nas se je pokazalo, da je res tako. Kolikor naj bi bili ljudje subjekt prevencije, potem jih je treba združevati in hrabriti tako za individualno kot za kolektivno (institucionalno) preprečevanje odklonskosti bodisi kjerkoli in nasplošno, bodisi specializirano in odvisno od tega, kaj kdo zmore in v čem lahko prispeva svoj delež, potem ko je zavestno pristal na to, da bo sodeloval.

Zato sodelovanje, določeno kot pravica in dolžnost in še po vrhu naloženo s pravno normo, ne more pripeljati do bistvenih sprememb v zavesti ljudi, vsaj na hitro ne. Če uspevamo trenutno s kakšnimi posameznimi akcijami, od tega ne ostane veliko, oziroma vsaj ne toliko, da bi pomenilo napotilo za ravnanje v vsakdanji praksi (morebiti za posameznika in za opozarjanje drugih). Decentralizacija preprečevanja in (domnevno) podružbljanje varnosti pa zahtevata sodelovanje najprej občanov kot posameznikov kakor tudi mehanizmov oziroma institucij s skupnim vodstvom.

To vodstvo na področju kriminalne prevencije res predstavlja določeni mehanizmi, skupni še drugim nalogam (za SLO in DS), vendar bi jih morali raziskovati,⁹ da bi spoznali njihovo uspešnost, mobilno moč, sposobnost in koordinatorsko vlogo. Ker verjetno **ne namenjajo enake pozornosti vsej problematiki** tudi zaradi

⁸ Glej tudi Lovrić, s. 40.

⁹ Iz poročila »Premajhen pomen vzgoje za obrambo in zaščito«, Delo 11. 10. 1985, s. 2, je ugotovljeno, da delo v komitejih stagnira, če ne celo nazaduje.

prevladovanja kakšnih vplivov v njih ali nanje, kriminalna prevencija ostaja v ozadju. To domnevo nekako potrjuje poročilo pristojnega republiškega državnega organa, ki pravi, da »razvoju obrambnih priprav ni enakovredno sledila tudi krepitev družbene samozaščite«.¹⁰ Ker pa gre pri nas za dokaj dezorganizirano skupnost, je priložnosti za sodelovanje več kot dovolj tudi na tem področju, vendar je treba poudariti, da je težko pričakovati napredek, če imamo še druge skrbi in težave, če ni dovolj odgovornosti, zaupanja, pripravljenosti in denarja.

Kriminalna prevencija (oz. preprečevanje deviantnosti) pa je **izredno draga**, kar so v tujini že zdavnaj spoznali in zato z denarjem, ki ga vlagajo vanjo, ravnajo izredno varčno in premišljeno. Morda ne le zaradi nesodelovanja v poštevek prihajajočih dejavnikov, marveč tudi zaradi nevlaganja v prevencijo, ne dosegamo več izzidov, kot če se z njo ukvarjamo predvsem verbalno, normativistično in manj dejansko. Z verbalizacijo pa je ta dejavnost »doktrinarno«, kot pravijo radi, res lahko usklajena, toda »doktrina« so lahko tudi samo besede, ki pa ostajajo brez življenja in brez uspehov! Po drugi plati pa je vprašanje, ali je pri nas deviantnost na kakem področju ali na kakšnem območju že dosegla takšno stanje, da bi se preprečevanja morali lotiti drugače kot doslej, ali pa zadošča tisto, kar delamo nekje vendarle nekaj, drugje pa nič. Odgovori so odvisni od pričakovanj, od tolerantnosti, od zmogljivosti in pripravljenosti in še marsičesa drugega. Ne da bi preverjali dosedanje, pogosto raje marsikaj reorganizirano, odpravimo ali ukinemo, pripravimo znova ali že zdavnaj zavrženo ponovno privlečemo iz pozabe.

Probleme naj bi razvrščali po nevarnosti in prioritetah ob spoznanju, da zastoj ni mogoče veliko napraviti in da je vedno potrebno sodelovanje zlasti na lokalni¹¹ oziroma mikroravni.

Ob načrtovanju razvoja do leta 2000 nismo mislili dovolj na morebitno usklajenost reševanja odklonskosti v naši družbi. Nekateri predlogi iz ustreznih dokumentov le izjemoma in bežno omenjajo kakšna vprašanja, ki zadevajo to področje. Ker odklonskosti v naši družbi ne bo manj kot doslej, bi nam lahko bila za zgled takšna prizadevanja drugod po svetu.

¹⁰ Košir, Delo 16. 10. 1985, s. 5.

¹¹ Boostrom/Henderson, s. 28.

7. Domet preventivnega »pravoznanstva«

Spoštovanje pravnih norm je eno najpomembnejših, če ne ključnih vprašanj v naši družbi. Ob tolikšni količini norm, kot jih imamo, bi se morali zamisliti, kaj sploh z njimi, če naj bodo uporabne za uravnavanje, spreminjanje in nadzorovanje vedenja na kateremkoli področju. **Norm je res toliko**, da že v telesih, ki izdajajo predpise z najvišjo veljavnostjo (zvezna skupščina), **postavljajo vprašanja, kam to pelje**. Že večkrat je prišlo do opozoril, da je potrebna korenita revizija pravnega sistema, ki naj bi od inflacije norm privedla do kolikor-toliko znosnega urejanja življenja, družbenih procesov in vsega drugega s pravom. Verjetno je bil najbolj premišljen korak v tej smeri storjen s sklepi ustrezne pravne komisije v sklopu celotnih prizadevanj z družbenopolitično in gospodarsko stabilizacijo. Toda od takrat se na tem področju še ni nič spremenilo. Tako je norm vsak dan več, in več ko je norm, več je tudi njim nasprotujočih si situacij in več ljudi, ki postajajo kršitelji prava.

Toda nismo izjema, čeravno tako država kot samoupravljanje izdajata vsak zase dosti norm. Že v sami delovni organizaciji je toliko norm, da jih tisti, ki so jih sprejeli, ne obvladujejo, kolikor pa jih, jih največkrat ne upoštevajo, predvsem pa ne vseh. Saj je končno že iz kriminologije znano, da nihče ne spoštuje vseh norm, niti ne vedno in da nadzorstvo odkriva le nekatere. Vse to je tudi razlog za upadanje avtoritete nadzorstva, še posebno samoupravnega.

Četudi so težnje, da bi v delovnih skupnostih imeli čim več norm, da bi vsakdo na svojem delovnem mestu vedel za vse svoje dolžnosti itd., je vendarle dobro, da se dobršen del življenja, razmerij ljudi med seboj itd. ureja brez norm. Če bi kdo pričakoval, da bo poznavanje pravic in dolžnosti boljše zaradi tega, ker so za temeljne proizvodne in druge skupnosti predpisane iz splošnih predpisov, je močno v zmoti. **Obsežna pravna regulacija ni dosti prispevala k spoštovanju in avtoriteti pravnih norm, niti ne mehanizmov, ki jih kakorkoli zagotavljajo in uresničujejo (oz. bi jih morali).**

Ponekod v svetu, zlasti pa v deželah realnega socializma, si zato dosti obetajo od »pravne propagande«. **Pravna kultura** naj bi prispevala k zmanjševanju odklonskosti in tako predstavljala pomemben preprečevalni dejavnik. S kulturo

in propagando na področju prava skušajo doseči ne le motiviranost za zakonitost, marveč tudi takšno stopnjo interiorizacije norm, da bi kratkomalo, kot mislijo, pomenila možnost za »likvidacijo« kriminala in drugih vrst škodljivih pojavov. Za vzgojo tako imenovanega »socialističnega pravoznanstva« imajo na voljo različne ukrepe in sredstva, kadri pa pretežno izhajajo iz organov kazenskega pravosodja in notranjih zadev.

Propaganda pa gotovo ne more naleteti na plodna tla, če se besede o njej ne skladajo z družbeno realnostjo in če se govorjenje ne ujema z dejanskostjo. Zato je povsod po svetu, tako na zahodu kot na vzhodu, pisno, vizualno ali kako drugače posredovano seznanjanje o pravicah in dolžnostih relativno malo uspešno. Ljudje si dosti več zapomnijo s primerjanjem svojega položaja v ožji in širši skupnosti in z ocenjevanjem, kaj se z njimi dogaja, nasproti tistemu, kar je deklarirano kot politika (tudi zatiranje kriminala).

Pri nas smo veliko truda in prizadevanj vlagali v tako imenovano »varnostno kulturo«, ki je nekakšen podoben vidik iste problematike, ki jo obravnavamo v tem sestavku, čeprav je mogoče, vzet z drugega zornega kota. Če je pravna propaganda bolj naravnana k posamezniku kot možnemu kršitelju, ki naj ve, kaj ne sme in kaj je dolžan storiti — torej aktivno — je varnostna kultura verjetno druga stran iste medalje, čeprav bolj nagnjena k možnim žrtvam in jih opominja, kako se varovati, da ne bi prišlo do viktimizacije.

Prvo in drugo je gotovo sredstvo, ki ima preprečevalni pomen, čeprav prevencija ne more ostajati samo na ravni poznavanja norm. Tu nedvomno manjka, kar je ključno, motivacija za »konformizem«, ki čedalje bolj upada, toda to je že drugo vprašanje.

Povsod pa bi radi, da bi bilo poznavanje norm osrednje gibalno za njihovo spoštovanje, ker je seveda tudi najcenejše in najbolj preprosto. Redkeje pa se ukvarjajo z vprašanji, kakšne so norme, koga omejujejo, kako se ljudje z njimi identificirajo, kaj jim jemljejo, koliko obsegajo že obstoječo moralo, koliko so inovativne, neizvedljive itd. Zato prenekatere normo podpisujejo politične organizacije in politična propaganda, kajti nikjer se ne hvalijo radi z velikim številom kršiteljev in s podatki o kaznovanih ljudeh. Kajti to čedalje bolj postaja merilo **zadovoljstva ljudi z določeno družbo**.

8. Normirana preventiva — prisiljevanje v preprečevanju?

Doslej je bilo človeštvo navajeno na to, da je urejalo vedenje s pravnimi normami, zlasti v tistem delu, ki prekoračuje tolerantnost (zakonodajalca). Saj norme zlasti s področja kaznovanega prava določajo oblike nezaželenega vedenja hkrati z grožnjo sankcije. Druge pa vsebujejo pravice in dolžnosti vseh, ki so kakorkoli vpleteni v obravnavanje pojava z njegovim storilcem. Tako je že od nekdaj. Ker je človeštvo nastopalo zoper deviantnost izključno z represijo, grožnjami in kaznovanjem in se je zaradi pomanjkanja znanja o človeku — hudo delcu predvsem zatekalo k maščevanju, niti ni bilo zmožno delati kako drugače. Z razvojem znanosti o obravnavanju odklonskosti, s humanizacijo in demokratizacijo in sploh s korenitimi spremembami v posameznih družbenih tokovih zadnjega stoletja pa se je človeštvo od represije nagnilo k preprečevanju, zlasti to velja za čas po druge svetovni vojni.

Z gibanjem za družbeno varstvo in s politizacijo (naše) družbene samozaščite pa je bil storjen bistven korak v tej smeri. S tem pa nastane nov pojav, ki je čedalje bolj pereč in morda tudi problematičen. Z gibanjem za dejuridizacijo represije, morebitnimi poskusi dekriminizacije in depenalizacije itd. so si pretežno predstavljali, da bo preprečevanje predvsem strokovna in izvenpravna dejavnost, temelječa na načelih strok, na novih izhodiščih kriminalne politike družbene obrambe. Ta pričakovanja pa so bila brez podlage.

Kolikor je dejuridizacija represije v določenem pogledu opravičljiva in izvedljiva, pa se z razvijanjem preprečevalne dejavnosti, zlasti pri nas, kaže potreba po pravnem urejanju prenekaterih vprašanj. Med njimi sta tudi institucionalizacija in organizacija. Toda to nista ključna problema. Dosti bolj vprašljiva so vprašanja:

— nalaganje obveznosti posameznim subjektom, bodisi kot dolžnost bodisi kot pravica;

— uravnavanje pozornosti na posamezne položaje, ki lahko pomenijo preddeliktne ali nevarne stanja, ki spodbujajo k preprečevalnemu reagiranju;

— morebitno sankcioniranje obveznosti, ki izhajajo iz prvega in drugega.

a) V zvezi z organizacijo in institucionalizacijo družbene samozaščite že doslej tako splošni

predpisi kot samoupravni akti določajo posamezne naloge glede kriminalne prevencije (sicer dokaj laično in nestrokovno). Preprečevanje deviantnosti izhaja iz velike količine tovrstnih norm.

b) **Odzivanja na nevarna stanja** oz. na preddeliktne položaje so prepuščena, vsaj pretežno, izvenpravnemu (in strokovnemu) ukrepanju. Toda več ko vemo o preventivi in čim več je v njej storjenega, bolj spoznavamo, da bi za marsikaj potrebovali ustrezne norme kot opravičilo za poseg v ravnanje drugih, še preden je nastal kazniva posledica. Čedalje bolj se kaže potreba po urejanju kakšnih preddeliktne dejanskih stanj, ki vabijo na ukrepanje kakor tudi nuja po predpisanih postopkih za obravnavanje možnega osumljenca in njegovega ravnanja s strani preprečevalcev.

c) **Nekatere norme s področja preprečevanja** (družbene samozaščite) so že doslej vsebovale grožnje v obliki sankcij (pretežno denarnih kazni) in so se vzorevale po prisilnem pravu. Prepisovalci so izhajali iz stališča, da norme ne dosejajo namena, če jih ni mogoče izvajati prisilno.

Kaj to pomeni? Vse bolj lahko prihajamo do spoznanja, da bo treba preprečevalno delo v marsičem razumno urejati tudi pravno. Toda pravno urejeno oziroma normirano preprečevanje vzbuja vtis represije. S sankcioniranim preprečevanjem nastaja velika nevarnost, da se, ne le vračamo k represiji, marveč da jo celo razširjamo, čeprav zaradi doseganja drugih ciljev. Ti cilji so, ne kaznovanje ljudi zaradi domnev, da bodo delali kazniva dejanja, marveč kaznovanje preprečevalcev ker ne ukrepajo (ali ne pravočasno), da ne bi prihajalo do viktimizacije.

Z naraščanjem svobode in pravic hkrati potekajo težnje po povečanju njihove pravne urejenosti. Ali bolje: več kot je svobode, več je omejitev in več ko je omejitev, več je nevarnosti, da bodo zagotovljene selektivno in diskrecionarno. Gre torej za razmejitev, kaj kdo sme in kaj ne! Ali je dejuridizacija obravnavanja človeškega vedenja potemtakem neuresničljiv ideal?

Sklep

Z razširjanjem kriminalnopravne dejavnosti, ne glede na to ali potekajo po politični spodbudi zaradi strokovnih nagnjenosti ali

lastnosti posameznikov, ki želijo pomagati drugim, se vpleta vedno več ljudi v obravnavanje vedenjskih vprašanj. Dokler je **represija** ključna in edina reakcija na odklonskost, **se omejuje le na določen krog ljudi**, ki se z njo ukvarjajo poklicno in se za ta namen tudi usposabljaajo.

Če pa je (družbena) samozaščita pravica in dolžnost vseh in vsakogar (kar stoji v naši pravni ureditvi) pa zaposluje (ali naj bi, kot se pričakuje) izredno velik obseg nepoklicnih, prostovoljnih in predvsem laičnih nadzorovalcev. Ti s svojimi (pretežno nedefiniranimi) vlogami različno posegajo v razmerja ljudi in tako ali drugače spreminjajo njihovo vedenje. Saj **nadzorovanje je spreminjanje in preprečevanje je prav tako nadzorovanje**, le da je to nadzorovanje, ki mu (večinoma) ne sledi kaznovanje, toda zato ni manj pomembna dejavnost.

Če naj bo v prihodnosti socializma represija izjemoma ukrepanje in sredstvo, potem ko odpovedo vsa druga (po Kardelju), potem je nujno, da bo preprečevanje dobivalo večji pomen, kar izhaja iz naše pozitivne zakonodaje, ki že daje tako represiji kot preventivi enak poudarek.

Toda ta enakost v dejanskosti še zdavnaj ni podobna tisti v formalnosti, izraženi v pravu. Ne le, da občutno prevladujeta zastraševanje in kaznovanje v normah, ki zadevajo vedenje, marveč tudi omejevanje deviantnosti sloni predvsem na grožnji in prisili.

S preprečevanjem pa se odpirajo nove razsežnosti, ne le glede koncepcije zatiranja škodljivcev raznih vrst, odklonskega vedenja in drugačnega obravnavanja devianta, marveč tudi na področju normativnosti (normativizma), ki je osrednje vprašanje tega sestavka.

Od tod prenekatere uganke, kot npr.: ali za preprečevanje več ali manj prava, ali v preventivo tudi prisiljevanje in kaznovanje, ali določeno stopnjo prisiljevanja prepustiti tudi samoupravnim nadzorovalnopreventivnim mehanizmom in sploh katerim, kaj je treba v preventivi pravno formalno urediti (če sploh) in kakšne posledice bo to imelo, itd.?

Preprečevanja kot dejavnosti različnih vrst se danes lotevajo državni represivni kot prenekatere samoupravni mehanizmi in posamezniki — kot občani. Zavezujejo jih vloge, ki jih imajo in tudi pozitivno pravo je sledilo temu generičnemu položaju slehernika v naši družbi. Te ureditve ni odveč posebej poudariti, kajti na

ta način ni urejena nikjer drugje na svetu. S tem pa nikakor ni rečeno, da so drugje manj uspešni kot pri nas.

Zato priteguje pozornost **normativnost** (ali normativizem v skranjosti) v **preventivi**. Še posebej tudi zato ker bi se morali vprašati, ali bo prispevala k več ali manj pravičnosti, k več ali manj pojavom ogrožanja, k več ali manj uspešnosti, itd. To se seveda vprašanja, ki jih še za področja represije ne znamo razjasniti, kaj šele za preprečevanje, ki je relativno novo oz. nastajajoče in nepreizkušeno kot dejavnost obravnavanja odklonskosti z drugačne plati kot je tista, ki jo človeška zgodovina pozna že tisočletja.

Pravijo, da se je z deviantnostjo še najbolje boriti z represijo. Toda z **demokratizacijo kontrole se spreminjajo konvencionalni pogledi tudi nanjo**. Zato postaja preprečevanje imperativ sodobne družbe — katerekoli, ne le samoupravnega socializma.

Če je tako, potem naj bi preprečevanje postajalo nacionalna strategija boja z odklonskostjo, ki mora iskati sodelovanje z javnostjo in uporabljati razne oblike delovanja. V ta namen pa je treba razmišljati, **koliko in kako si pomagati s pravom** oz. ustrezno normativnostjo (normativizmom) kot stalnim procesom omejevanja odklonskega vedenja.

Sestavek načenna v tem smislu nekaj vprašanj vstevši dvome, ki se pri tem pojavljajo. Teh ni malo. Toda znanosti o človeškem vedenju, med njimi tudi kriminološka, morajo opozarjati na dileme, ki so lahko ideološke, politične, pravne in marsikatero druge narave, še zlasti zato ker so pričakovanja o ljudeh v socializmu navadno predimenzionirana.

Rokopis končan 23. oktobra 1985.

Literatura

1. Alderson, J. C.: From Resources to Ideas. *The Police Journal*, London 51/1977/3, s. 210—220.
2. Alekseev, A.: Pravovoe regulirovanie predupreždenija prestuplenij. *Socialističeskaja zakonost'*, Moskva 1973/2, s. 34—37.
3. Aleksovski, M.: Ostvarivanje programske orientacije i zadataka službe javne bezbednosti u SR Makedoniji. **13. maj**, Beograd 31/1978/vanredni br., s. 67—73.
4. Avanesov, G. A. (et al.): **Predupreždenie prestuplenij v kontekste social'no-ekonomičeskogo razvitija i planirovanija v SSSR**. Moskva: Akademija MVD SSSR, 1985, 36 s.
5. Boostrom, R.; Henderson, J.: Community Action and Crime Prevention: Some Unresolved Issues.

- Crime and Social Justice, San Francisco 1983/19, s. 24—30.
6. Borodin, S. V.; Mihlin, A. S.: Sovetskoe ugovnoe pravo v bor'be s prestupnost'ju. **Sovetskoe gosudarstvo i pravo**, Moskva 1977/10, s. 132—140.
 7. **The Challenge of Crime in a Free Society**. Washington: US Government Printing Office, 1967, 340 s.
 8. Clifford, W.: **Planning Crime Prevention**. Lexington: Heath, 1976, 148 s.
 9. **Crime and Criminal Policy in Sweden 1985**. Stockholm: The National Council for Crime Prevention, 1985, 49 s.
 10. Davidović, D.: **Priručnik o organizaciji i radu službe unutrašnje kontrole u radnim organizacijama**. Beograd: Savremena administracija, 1965, 115 s.
 11. Davidović, D.: Sistem prevencije privrednog kriminaliteta u Jugoslaviji. **Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja**, Beograd 1/1972/1, s. 145—175.
 12. Dekleva, B.: Nekatera nasprotja in razpotja programov za preprečevanje (mladinskega) prestopništva. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana 35/1984/2, s. 123—133.
 13. Greenberg, M.: Volunteer Crime Prevention Program: A Proposal for Survival in the Third Century. **Police Chief**, Gaithersburg 44/1977/4, s. 60—61.
 14. Hrnjaz, R.: Neki problemi odnosa u radu unutrašnje kontrole u radnim organizacijama i inspekcijske kontrole u opštinama. **Pravna misao**, Sarajevo 3/1972/11—12, s. 25—36.
 15. Hrnjaz, R.: Samoupravna i stručna unutrašnja kontrola u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada i zajednicama. **Naša zakonitost**, Zagreb 28/1974/L, s. 77—85.
 16. Kolontaevskij, F. E.: **Garantii obespečeniya socialističeskoj zakonnosti v dejatel'nosti sovet-skoj milicii**. Moskva: Akademija MVD SSSR, 1985, 35 s. (Kongres OON po predupreždeniju prestupnosti i obraščeniju s pravonarušiteljami, Milan 1985.)
 17. Kos-Mikuš, A.: Vključevanje mentalno-higien-skih načel v šolski sistem. **Sodobna pedagogika**, Ljubljana 22/1971/5—6, s. 260—263.
 18. Lavrakas, P.; Herz, E.: Citizen Participation in Neighborhood Crime Prevention. **Criminology**, London 20/1982/3—4, s. 479—498.
 19. Lehmann, G.; Schulz, H. J.: Rechtliche Grundlagen der Kriminalistättsvorbeugung. **Staat und Recht**, Potsdam-Babelsberg 31/1982/10, s. 897—908.
 20. Lovrić, I.: Samoupravna transformacija bezbjednosne funkcije našeg društva. **13. maj**, Beograd 31/1978/vanredni br., s. 32—43.
 21. Müller, F.: **Kriminalistättsvorbeugung und Gesetzlichkeitsaufsicht**. Berlin: Staatsverlag der DDR, 1971, 109 s.
 22. New Dimensions of Criminality and Crime Prevention in the Context of Development: Challenges for the Future. Working Paper. Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Milan 1985, 30 s.
 23. Piskarev, V. A. (et al.): **Profilaktika pravonarušeniij**. Minsk: Belarus', 1978, 173 s.
 24. **Preventing Crime**. Beverly Hills: Sage, 1978, 255 s.
 25. Rebić, Đ.: Koreni i revolucionarni kontinuitet društvene samozaštite. **13. maj**, Beograd 31/1978/vanredni br., s. 79—86.
 26. Rezvyh, V. D.: **Administrativno-pravovaja ohrana socialističeskoj sobstvennosti**. Moskva: Juridičeskaja literatura, 1975, 166 s.
 27. Schäfer, H.: Grenzen der Prävention. **Kriminalistik**, Heidelberg 38/1984/3, s. 164—168.
 28. Second United Nations Survey of Crime Trends, Operations of Criminal Justice Systems and Crime Prevention Strategies. Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Milan 1985, 71 s.
 29. **Social'naja profilaktika pravonarušeniij v socialističeskom obščestve**. Moskva: Mysl', 1978, 148 s.
 30. The Roles of Community. Summary Report of the UNU Project on Administrative Issues in Ordinary Crime Prevention and Control. Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Milan 1975, 5 s.
 31. **Teoretičeskie osnovy predupreždenija prestupnosti**. Moskva: Juridičeskaja literatura, 1977, 254 s.
 32. Trbojević, N.: Polazne osnove i dalji pravci transformisanja bezbednosti kao društvene funkcije u sistem društvene samozaštite. **13. maj**, Beograd 31/1978/vanredni br., s. 21—43.
 33. Victorov, B. A.: Role of the Soviet Legal System in the Prevention of Crime. **International Review of Criminal Policy**, New York 1971/29, s. 91—95.
 34. Zagornyj, A. V.; Revin, V. P.: Dejatel'nost' pravoohranitel'nyh organov SSSR v bor'be s prestupnost'ju (ih vzaimodejstvie i sotrudničestvo s obščestvennost'ju). Moskva: Akademija MVD SSSR, 1985, 45 s. (Kongres OON po predupreždeniju prestupnosti i obraščeniju s pravonarušiteljami, Milan 1985.)
 35. Žalinskij, A. E.: **Special'noe predupreždenie prestuplenij v SSSR**. L'vov: Višča škola, 1976, 192 s.

UDK 343.85

»Normativism« in Prevention of Deviance

Pečar, J., Professor of Criminology, Institute of Criminology, Ljubljana

In parallel with prevention of deviant behaviour and with nonrepressive settlement of conflicts in general, the necessity of legal regulation of preventive control over people has already arisen. This raises the question of whether a law is needed and what form it should take in order to be applied in resolving situations »ante delictum«. As a matter of fact, along with prevention, the field of control interfering in relations among people, has also extended. This requires that limits of prevention should be settled and defined, similarly as it is in repression, especially in those fields which are the most problematic.

With the institutionalization of prevention, the uniformity of norm-prescription process becomes

evident as well as rather uninventive, mostly uniform and professionally poorly based selfregulation of prevention. It is obvious however that the present »normativism« has not contributed at all to the progress in people's consciousness and does not present a factor of mobilization.

As mankind is turning from repression to prevention of deviant phenomena which should be often regulated also with law, there has not yet been an answer whether or not a norm based prevention is to be in fact a coercion to prevention, especially if a self-defence (prevention) is also to be supported by commandements.

*